

Ciało ofiary nośnikiem śladu osmologicznego

Dość często w pracowniach osmologicznych badane są ślady osmologiczne zabezpieczone z garderoby lub przedmiotów należących do pokrzywdzonych, które sprawca zabrał lub których używał. Do bardzo rzadkich należą natomiast próby badania materiałów z ciała ofiar lub garderoby znajdujących się na ich ciele.

Na powstanie późniejszą przydatność badawczą śladów zabezpieczonych z ciała ofiar ma wpływ kilka grup czynników. Są to:

- czynniki osobnicze związane z fizjologią i stanem emocjonalnym sprawcy i pokrzywdzonego (agresja, lęk, obrona) oraz wzajemną reakcją alifatycznych kwasów tłuszczowych skóry osób;
- czynniki pozaosobnicze, np. miejsce zdarzenia, rodzaj ubrania, pora roku;
- czynniki degradujące ślad jak np.: czas opóźnienia, którego długość zależna jest od szeregu okoliczności, w tym od czasu reakcji na zawiadomienie czy czasu niezbędnego do stworzenia grupy do wykonania zadań na miejscu zdarzenia.

Opis zdarzenia

W pomieszczeniu zamkniętym butiku znaleziono zwłoki młodej kobiety. Stan zwłok, odzieży i obrażenia ciała wskazywały na śmierć w wyniku ran kłutych klatki piersiowej i brzucha, ponadto na okolicy nadgarstków i szyi ujawniono liczne obrażenia powłok ciała mające charakter obronny. Podczas oględzin zwłok na miejscu zdarzenia, zgodnie z obowiązującą procedurą badawczą, zabezpieczono ślady osmologiczne pochodzące z przedmiotów stanowiących wyposażenie sklepu, a także z dłoni i okolicy szyi denatki. Zabezpieczanie osmologicznego materiału dowodowego rozpoczęło w czasie bardzo

krótkim od zaistnienia zdarzenia – czas opóźnienia wyniósł ok. 1,5 godz. W trakcie wykonywania wszystkich czynności technik kryminalistyki wydłużył minimalny czas zabezpieczenia do 60 min. W wyniku podjętych działań wytypowano prawdopodobną osobę sprawcy, od którego pobrano w standardowej procedurze materiał porównawczy z dłoni.

Przebieg badań procesowych

Do pracowni osmologii LK KWP w Białymstoku zwrócił się organ procesowy spoza woj. podlaskiego z prośbą o wykonanie badań procesowych zgromadzonych materiałów osmologicznych. Prośbę swą motywował szeregiem czynników: trudnościami kadrowymi miejscowej pracowni osmologii, wagą sprawy, jej charakterem bulwersującym miejscową opinię społeczną, publikacjami na jej temat w miejscowej prasie, jak również oddaleniem pracowni w Białymstoku, gwarantującym zachowanie bezstronności.

Z uwagi na różnorodność powierzchni, z których zabezpieczono ślady osmologiczne, oraz to, że dwa z nich zabezpieczono bezpośrednio z zabrudzonej krwią garderoby i ciała denatki, wykorzystano w sprawie standardowy wariant badawczy polegający na podawaniu psu do nawęszczenia materiału dowodowego w próbach identyfikacyjnych. Przed rozpoczęciem badań do budowy ciągu selekcyjnego przygotowano zestaw materiałów uzupełniających, kierując się wiekiem osoby, od której pobrano materiał porównawczy, oraz czasem i sposobem pobrania materiału porównawczego. Zanim odbyły się badania identyfikacyjne, przeprowadzono co najmniej trzy próby kontrolne: dwie w układzie kontroli pozytywnej¹ i jedną w układzie kontroli

negatywnej². W przynajmniej dwóch z nich testowano atrakcyjność materiału porównawczego, ustawiając go przed materiałem kontrolnym, lub pozostawiano w szeregu selekcyjnym podczas próby w układzie kontroli negatywnej.

Bezpośrednio po wykonaniu prób kontrolnych przystąpiono do wykonania badań identyfikacyjnych. Próby te prowadzono w układzie standardowym. Pies nawęszczał materiał dowodowy, a następnie w szeregu selekcyjnym sprawdzał ustawione losowo materiały osmologiczne, z których jeden był materiałem porównawczym. W przypadku wykazania braku zgodności zapachowej stosowano dodatkowe próby kontrolne w celu potwierdzenia sprawności węchowej psa. Przebieg badań rejestrowano środkami audiowizualnymi, a przerwy robiono wyłącznie wtedy, gdy były one niezbędne do przygotowania kolejnego psa i wymiany szeregu selekcyjnego przed rozpoczęciem następnego badania.

Gdy pies wyczuł zgodność zapachową, zaznaczał stanowisko z materiałem porównawczym w sposób określony przez technika osmologii na wstępie badań. W przypadku braku zgodności zapachowej pies sprawdzał każde stanowisko w ciągu selekcyjnym, nie zaznaczał żadnego z nich i wracał do technika. Wykonywano zatem dwie następujące bezpośrednio po sobie próby, po uprzedniej zmianie ustawienia materiałów w szeregu. Jeśli wykazano zgodność zapachową, wykonywano trzy próby. W czasie pracy psa w rozpoznawalni znajdował się jedynie pies i technik osmologii, który po zakończeniu pracy psa i zinterpretowaniu jego zachowania wychodził z pomieszczenia. Po zmianie ustawienia materiałów w ciągu selekcyjnym, których sekwencje znał jedynie ekspert prowa-

Z PRAKTYKI

dzący badanie, przewodnik wracał z psem do rozpoznawalni w celu wykonania kolejnej próby. By sprawdzić prawidłowość pracy psa w trakcie badań identyfikacyjnych, bezpośrednio po ich zakończeniu wykonywano co najmniej jedną próbę kontrolną w układzie kontroli pozytywnej. Aby badanie zostało uznane za zgodne z wymogami, wynik pracy pierwszego psa potwierdzano wynikami pracy drugiego psa, pracującego w ciągu selekcyjnym zbudowanym wg powyższego schematu z materiałów uzupełniających, pobranych od osób innych niż w przypadku pierwszego psa. Przebieg pracy psów rejestrowano na kasecie VHS. Schemat badania ilustruje tabela 1.

Wyniki badań procesowych

Badania procesowe zakończono szeregiem wniosków:

- ustaleniem zgodności zapachowej pomiędzy materiałem dowodowym z rąk denatki a materiałem porównawczym;
- niekategorycznym ustaleniem zgodności zapachowej (wniosek alternatywny) pomiędzy materiałem dowodowym z twarzy i szyi denatki a materiałem porównawczym;
- brakiem zgodności zapachowej pomiędzy materiałem dowodowym z szuflady sklepu a materiałem porównawczym;
- brakiem zgodności zapachowej pomiędzy materiałem dowodowym z kłamki sklepu a materiałem porównawczym (materiał dowodowy dotarł do pracowni w stanie uszkodzonym, a jego badanie przeprowadzono na polecenie organu procesowego).

W wyniku analizy opinii organ procesowy zwrócił się do prowadzącego badanie z pytaniem: jak długo mogą utrzymywać się ślady osmologiczne na ciele osoby? W wyniku spostrzeżeń poczynionych przez prowadzącego badanie ustalono, że wytypowana

osoba (podejrzany), od której pobrano materiał porównawczy, była narzeczonym ofiary. Jak mężczyzna sam oświadczył do protokołu, wprowadził ok. 2 dni przed znalezieniem zwłok uprawiał z poszkodowaną seks, jednak od tego czasu nie przebywał w jej towarzystwie. Z tego właśnie powodu na jej ciele i garderobie znajdowały się jego ślady zapachowe. W powyższych okolicznościach, ze względu na brak jakichkolwiek badań w tym zakresie, w celu ustalenia, czy zabezpieczone ślady dowodowe mogły utrzymać się na skórze kobiety od czasu wskazanego przez podejrzanego, zasadne było przeprowadzenie przedmiotowych badań.

imitujące grupę pokrzywdzonych. Następnie obie grupy podzielono na cztery podgrupy. Osoby z podgrupy imitującej sprawców oznaczonej A2 i pokrzywdzonych – B2 poproszono o wykonanie niezbyt forsownych dowolnych ćwiczeń fizycznych (przysiad, skłony) przez ok. 15 min. Ćwiczenia te miały na celu wywołanie widocznych objawów zmęczenia, takich jak wypieki na twarzy, przyspieszony oddech, obfite pocenie się. W stosunku do pozostałych osób z grup A i B nie stosowano żadnych zabiegów. Schemat podziału grup ilustruje tabela 2.

Bezpośrednio po zakończeniu ćwiczeń osoby z grupy A przez ok. 5 min

Tabela 1

		Rodzaj próby							
		Kontrolna				Identyfikacyjna			
		Układ pozytywny		Układ negatywny				Kontrolna	
		Układ pozytywny		Układ negatywny				Układ pozytywny	
Ples nawęsza		MK	MK	MK		MD	MD	MK	MK
STANOWISKO NR	1	MU	MU	MU		MU	MP	MU	MU
	2	MU	MU	MP		MU	MU	MK	MU
	3	MU	MP	MU		MU	MU	MU	MU
	4	MK	MU	MU		MP	MU	MU	MU
	5	MU	MK	MU		MU	MU	MU	MK

Legenda: MK – materiał kontrolny; MU – materiał uzupełniający; MP – materiał porównawczy; MD – materiał dowodowy;

kolorem pomarańczowym oznaczono odpowiednik materiału, który pies nawęszał; niebieskim – stanowisko, które pies zaznaczał; zielonym – stanowisko, w którym w czasie prób identyfikacyjnych ustawiono materiał porównawczy, niezaznaczony przez psa.

Legend: MK – controls; MU – complementary samples; MP – comparative material; MD evidential sample

marked in orange – counterpart of sniffed sample; marked in blue – marked position; green – position where comparative material was placed and left unmarked by dog

Przygotowanie materiałów badawczych

80 osób w wieku 20–26 lat obu płci przypadkowo dobranych do celów badawczych podzielono na dwie grupy. Grupę A stanowiły osoby imitujące sprawców, a grupę B – osoby

trzymały za nadgarstki osoby z grupy B. Zastosowanie tej zasady wyglądało w ten sposób, że osoba niezmęczona z grupy A trzymała za ręce osobę niezmęczoną z grupy B, zmęczona z grupy A – osobę zmęczoną z grupy B. Dobór osób w podgrupach odbywał się losowo. Po upływie określonego

Z PRAKTYKI

Tabela 2

Grupa dawców	Podgrupa	Stan fizyczny	Liczba osób
A (podejrzani)	A1	Bez ćwiczeń fizycznych	20
	A2	Po ćwiczeniach fizycznych	20
B (sprawcy)	B1	Bez ćwiczeń fizycznych	20
	B2	Po ćwiczeniach fizycznych	20

czasu osoby się rozeszły. Następnie po 4 godz. od wszystkich osób z grupy A pobrano i zabezpieczono, zgodnie z obowiązującą metodyką badań, materiał porównawczy. Osoby z grupy B poinstruowano, aby realizowały swój plan życia bez zwracania uwagi na pozostawione ślady na ich ciele. Od osób imitujących grupę pokrzywdzonych pobrano materiał badawczy imitujący materiał dowodowy. Podczas pobierania próbek rozdzielano materiały od osób zmęczonych i niezmęczonych. Materiały poddano badaniom w standardowej procedurze badań osmologicznych. W ciągu 6 miesięcy powtórzono badania po uprzedniej zmianie czasu przeznaczonego na kontakt osób z grupy A z osobami z grupy B do 10 i 20 min.

Przebieg badań

Badania materiałów przeprowadzono w standardowym układzie badawczym poprzedzonym co najmniej trzema próbami kontrolnym (dwoma w układzie kontroli pozytywnej i jedną w układzie kontroli negatywnej). W przypadku niewykonania prób kontrolnych nie używano psa do badań identyfikacyjnych. W próbach identyfikacyjnych pies nawęszął materiał dowodowy z nadgarstków osób imitujących osoby pokrzywdzone, do szeregu zaś wstawiano testowany uprzednio w próbach kontrolnych materiał porównawczy pochodzący od osoby imitującej sprawcę. Szereg selekcyjny dobrano standardowo wg obowiązujących zasad. W celu eliminacji efektu pamięci węchowej psa pomiędzy cyklami badawczymi za-

chowano co najmniej 30-dniowy okres przerwy wypełniony standardowymi badaniami procesowymi.

Wyniki badań

Procent pozytywnych wskazań (zgodności materiałów) ilustruje tabela 3.

W dalszej kolejności prowadzono badania w celu ustalenia wpływu umycia rąk przez osobę imitującą sprawcę na wynik badania osmologicznego.

Czas zabezpieczenia [min.]	Grupa osób	Czas opóźnienia [h]				
		4	8	16	20	24
5	Niezmęczeni	75%	50%	10%	0%	0%
	Zmęczeni	80%	55%	20%	0%	0%
10	Niezmęczeni	85%	75%	55%	10%	0%
	Zmęczeni	90%	80%	60%	10%	0%
15	Niezmęczeni	95%	80%	65%	15%	0%
	Zmęczeni	100%	90%	70%	20%	0%

Przygotowanie materiałów badawczych

Grupę 30 losowo dobranych osób podzielono na dwie podgrupy imitujące osoby podejrzane (grupa A) i sprawców czynów karalnych (grupa B). Osoby z obu grup podały sobie ręce i trzymały je przez ok. 5 min. Po upływie 2 godz. osoby z grupy B podzielono na dwie podgrupy i poproszono o umycie dłoni w ciepłej lub zimnej wodzie. Następnie po osuszeniu dłoni pobrano od nich w czasie 30 min osmologiczny materiał (dowodowy) poprzez włożenie do dłoni 5 po-

chłaniaczy TZMO i owinięcie dłoni z pochłaniaczami folią aluminiową. Od osób z grupy A po upływie 5 dni pobrano materiał porównawczy w standardowej procedurze.

Przebieg badań

Po upływie co najmniej 7 dni przystąpiono do badań w standardowej procedurze. Wynik badań ilustruje tabela 4.

W przypadku wykazania braku zgodności zapachowej bezpośrednio po zakończeniu badań identyfikacyjnych prowadzono badania aktywności materiałów badawczych wg schematu:

- materiał dowodowy (MD) – materiał dowodowy (MD),
- materiał porównawczy (MP) – materiał porównawczy (MP).

Tabela 3

W trakcie prowadzonych badań stwierdzono, że na wszystkich pochłaniaczach materiału dowodowego znajdowały się zapachy, które identyfikowały psy. Przy czym 75% zmian identyfikowały już w pierwszej próbie.

W wyniku prowadzonych prób ustalono, iż na 88% pochłaniaczy materiału porównawczego od osób, które myły ręce, zapachy występują w tak niskim stężeniu, że badające psy ich nie rozpoznawały. W 8% materiałów psy reagowały na zapach na pochłaniaczu po drugiej próbie i często w sposób nietypowy i inny niż wyuczony w procesie tresury. Do nie-

Z PRAKTYKI

Tabela 4 BIBLIOGRAFIA

	Wynik badań		
	Zgodność zapachowa (wskazują 2 psy)	Nie można wykluczyć zgodności zapachowej (wskazuje 1 pies)	Brak zgodności zapachowej (nie wskazuje żaden pies)
Mycie w zimnej wodzie	5%	12%	85%
Mycie w ciepłej wodzie	0%	2%	98%

licznych przypadków należało zaznaczyć materiał dowodowy przez psa w pierwszej próbie, i to tylko wtedy, gdy dłonie były myte zimną wodą. Całościowy schemat badań doświadczalnych pokazuje tabela 5.

Po wnikliwej analizie opinii kryminalistycznej popartej nagraniem przebiegu badań identyfikacyjnych oraz wynikami badań dodatkowych Sąd Okręgowy w Łodzi XVII Wydział

krzywdzonych nadają się do prowadzenia badań.

2. Na przydatność badań tego rodzaju śladów mają wpływ takie czynniki jak: czas kontaktu z ciałem, stan pobudzenia osoby oraz czas opóźnienia.

3. Zmycie powierzchni skóry w miejscu pozostawienia śladu zimną wodą wpływa negatywnie na wynik badania.

1. Decyzja nr 36/2003 Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji z dnia 29.05.2003 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania Metodyki Badań Osmologicznych.

2. Lasa J., Browarska-Walczowska A.: Raport nr 2/POP Zmysł węchu, kryminalistyka, metody analityczne, Instytut Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego.

3. Opinia kryminalistyczna z zakresu badań osmologicznych nr H-5441-3590/2003.

4. Postanowienie o powołaniu biegłego z zakresu osmologii Prokuratury Rejonowej w Rawie Mazowieckiej do sprawy Ds. 245/03.

Tabela 5

		Rodzaj próby									
		Kontrolna				Identyfikacyjna		Kontrolna			
		Układ pozytywny		Układ negatywny				Układ pozytywny		Układ pozytywny	
Pies nawęsza		MK	MK	MK	MK	MD	MD	MD	MD	MP	MP
STANOWISKO NR	1	MU	MU	MU	MP	MU	MP	MU	MU	MU	MU
	2	MU	MU	MP	MK	MU	MU	MD	MU	MU	MU
	3	MU	MP	MU	MU	MU	MU	MU	MD	MU	MU
	4	MK	MU	MU	MU	MP	MU	MU	MU	MU	MP
	5	MU	MK	MU	MU	MU	MU	MU	MU	MP	MU

Legenda: MK – materiał kontrolny; MU – materiał uzupełniający; MP – materiał porównawczy; MD – materiał dowodowy. Kolorem pomarańczowym oznaczono materiał, który pies nawęszał; niebieskim – zaznaczone stanowisko przez psa, zielonym – stanowisko, którego pies nie zaznacza.

Legend: MK – controls; MU – complementary samples; MP – comparative material; MD evidential sample. Marked in orange – sniffed sample; marked in blue – marked position; green – position where comparative material was placed and left unmarked by dog.

Karny w Skierniewicach wyrokiem w sprawie o sygn. akt XVII K-45/03 skazał podejrzanego na karę 25 lat pozbawienia wolności. Wyrok nie jest prawomocny.

Na podstawie powyższych wyników można stwierdzić, że:

1. Ślady osmologiczne zabezpieczone z powierzchni skóry osób po-

4. Zmycie powierzchni skóry w miejscu pozostawienia śladu ciepłą wodą lub wodą z detergentem czyni pozostawiony ślad osmologiczny nieprzydatnym do identyfikacji.

5. W przypadku ustalenia braku zgodności zapachowej prowadzenie badań aktywności materiałów badawczych jest zasadne.

Dariusz A. Szymański

PRZYPISY

1 Próba w układzie kontroli pozytywnej – pies nawęsza materiał, którego odpowiednik znajduje się w ciągu selekcyjnym,

2 Próba w układzie kontroli negatywnej – pies nawęsza materiał, którego odpowiednika brak w ciągu selekcyjnym.